

بسم الله الرحمن الرحيم

تأثیر عوامل روان‌شناختی در تصادفات رانندگی
و شیوه‌های مداخله در کاهش آن

دکتر طیبہ فردوسی

عضو هیات علمی دانشگاه تهران

۱۳۸۹

سرشناسه : فردوسی، طیبه، ۱۳۳۷ -

عنوان و نام پدیدآور : تاثیر عوامل روان‌شناختی در تصادفات رانندگی / طیبه فردوسی.

مشخصات نشر : تهران: مهدی رضایی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری : ۲۰۸ ص.: جدول، نمودار.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۷۲-۱۷-۲

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : رانندگی -- حوادث -- جنبه‌های روانشناسی

رده بندی کنگره : HE۵۶۱۴/ف۴ع۹ ۱۳۸۹

رده بندی دیویی : ۳۶۴/۱۲۵

شماره کتابشناسی ملی : ۶۶۳۸۱۱۲

شناسنامه

انتشارات مهدی رضایی

تهران صندوق پستی ۱۱۶-۱۳۹۱۵

Email: mahdi_publishing@ymail.com

تلفن ۴۴۶۹۰۷۶۱

تاثیر عوامل روان‌شناختی در تصادفات رانندگی

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۷۲-۱۷-۲

نویسنده: دکتر طیبه فردوسی

ویراستار: نادره فراتی کاشانی

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۵۰۰ جلد

طرح جلد: نسیم بهبودی

چاپ : هزار نقش

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۷	مقدمه دکتر علی اصغر احمدی
۱۱	فصل اول - سر آغاز
۱۱	۱- مقدمه
۱۴	۲- تعریف های لغوی و اصطلاحی
۱۶	۳- جایگاه آسیب دیدگان تصادف در طبقه بندی بیماری ها (ICD)
۱۷	۴- نقش انسان و عمدی و غیر عمدی بودن تصادف
۱۹	۵- ارتباط تصادف های رانندگی با روان شناسی سلامت
۱۹	۱. مرگ و میر
۲۲	۲. آسیب های جسمی ناشی از تصادف
۲۳	۳. پیامدهای روانی و اجتماعی تصادف
۲۵	فصل دوم - نظریه ها و الگوها
۲۵	۱- بافت یا بستر رانندگی: تصمیم گیری سلسله مراتبی
۲۷	۲- نظریه ها و الگوهای رفتار راننده
۲۹	۱. الگوهای توجه و پردازش اطلاعات
۳۶	۲. الگوهای تصمیم گیری منطقی
۳۸	۳. نظریه آجزن در مورد رفتار برنامه ریزی شده
۴۰	۴. الگوی فولر تحت عنوان دشواری وظیفه در رفتار رانندگی
۴۳	۵. الگوهای انگیزشی
۴۶	۶. الگوهای تلفیقی: پردازش اطلاعات در بافت عوامل انگیزشی
۵۰	۷. جمع بندی نظریه ها و الگوها
۵۵	فصل سوم - عوامل بروز حوادث رانندگی

۵۵	علل وقوع سوانح رانندگی
۵۹	۱. علل وقوع حوادث ترافیکی از نگاه کارشناسان در ایران
۶۰	۲. عوامل روان‌شناختی
۶۱	الف) ابعاد شناختی
۶۲	۱) ادراک
۶۳	۲) عامل بی‌توجهی و حواس‌پرتی
۶۸	انواع حواس‌پرتی
۷۶	۳) عامل نگرش
۸۲	ب) ابعاد عاطفی و هیجانی
۸۲	۱) عامل شخصیت
۸۵	۲) تأثیر و ویژگی‌های مختلف شخصیت بر رانندگی
۸۸	۱. انگیزه کنترل و عملکرد
۸۹	۲. هیجان‌خواهی و رانندگی
۹۲	۳. خطرجویی
۹۴	۴. پرخاشگری در رانندگی
۱۰۱	۵. عامل سن
۱۱۲	۶. مهارت و تجربه رانندگی
۱۱۶	ج) رفتارهای انسان
۱۱۶	۱. زمان واکنش
۱۲۳	۲. عامل سرعت
۱۲۶	۳. عامل خستگی و اختلالات خواب
۱۳۲	۴. عامل مصرف الکل و داروهای مجاز و غیر مجاز
۱۳۸	۵. رعایت نکردن قوانین و مقررات

۱۳۹	(د) مشکلات و اختلالات روانی
۱۴۲	۱) استرس راننده
۱۴۵	۲) رابطه استرس و احتمال بروز تصادف
۱۴۵	۳) شیوه‌های مقابله با تنیدگی رانندگی
۱۴۷	فصل چهارم - مداخله یا راهکارهای ایمنی رانندگی
۱۵۰	تاریخچه انواع تفکر و دیدگاه‌ها در خصوص ایمنی عبور و مرور
۱۵۳	انواع مداخلات در کاهش تصادفات رانندگی
۱۵۳	الف) مداخلات کلی
۱۵۳	۱- اصلاح فرهنگ رانندگی
۱۵۴	۲- آموزش عمومی
۱۵۸	۳- قوانین و روش‌های اعمال آن
۱۶۰	۴- نظام مدیریت ایمنی
۱۶۱	۵- لزوم خدمات و معاینات پزشکی و قوانین مربوط به آن
	در کشورهای مختلف
۱۶۵	ب) مداخله‌های روان‌شناختی
۱۶۵	۱- شیوه‌های مداخله با توجه به الگوهای مطرح شده
۱۷۱	۲- مداخله‌های مشاوره‌ای و روان‌درمانی
۱۷۲	۳- مداخله‌های مربوط به حواس‌پرئی
۱۷۴	۴- مداخله‌های مربوط به رانندگی پرخاشگرانه
۱۷۷	۵- مداخله‌های مربوط به خستگی
۱۷۹	۶- مداخله‌های مربوط به سرعت
۱۸۲	۷- مداخله‌های مؤثر بر الکل و مواد
۱۸۷	فهرست منابع

مقدمه

استفاده از وسایل حمل و نقل گوناگون، با کارآیی‌های متفاوت، از جمله خودرو، به طور قطع مزایای بسیاری را برای زندگی انسان به ارمغان آورده است. نزدیک شدن فاصله‌ها، وسعت یافتن دامنه تجربه‌های انسانی، دسترسی به محصولات کالاهای طبیعی و صنعتی سایر جوامع، بخشی از مزایای استفاده از این گونه وسایل است. مزیت این وسایل به حدی است که به رغم آسیب‌زایی آن‌ها، انسان مزایای آن‌را بر معایب ترجیح داده و استفاده از آن‌را، بر ترک آن اولویت بخشیده است.

وقتی سخن از معایب استفاده از وسایل گوناگون نقلیه، به ویژه اتومبیل، به میان می‌آید، یکی از آشناترین آن‌ها، تصادفات رانندگی است. با این حال که استفاده از این گونه وسایل، معایب و مضار بسیاری را برزندگی انسان تحمیل کرده است، لیکن گویی بیش و پیش از همه، تصادفات رانندگی و عواقب ناشی از آن، از جمله مرگ و میرها و تحمیل انواع مصیبت‌ها به جامعه، معلولیت‌ها و از کارافتادگی‌ها و مشکلاتی که از این طریق برای جامعه پیش می‌آید و نیز صرف هزینه‌های بی‌حسابی که بر بخش‌های گوناگون خدماتی در این زمینه تحمیل می‌شود، ذهن‌ها را به خود مشغول می‌دارد. هرچند که نباید از آسیب‌های فرهنگی و روان‌شناختی در این زمینه غافل بود، لیکن به پدیده تصادفات نیز باید به جد پرداخت.

وقتی سخن از آسیب‌های فرهنگی و روان‌شناختی به میان می‌آید، می‌باید با دقت بیشتری به مسأله نگاه کرد. به راستی اتومبیل، چه آسیبی به فرهنگ و پدیده‌های روان‌شناختی می‌تواند وارد کند؟ پاسخ به چنین سؤالی نیاز به تأمل بسیار دارد. وقتی کسی بتواند به درون خودرویی رفته و با سرعت، از نقطه‌ای که هست دور شود، آیا همین امکان، ویژگی‌های فرهنگی و روان‌شناختی او را تحت تأثیر خود نمی‌گیرد؟ آیا او را از جمع‌های بزرگ‌تر مانند فامیل و هم‌شهریانش جدا نمی‌کند؟ آیا به او این امکان را نمی‌دهد که به هر دلیل و بهانه‌ای از دیگران فاصله گرفته و از آنان دور شود؟ اگر چنین باشد، اتومبیل ضمن کم کردن فاصله‌های جغرافیایی، فاصله‌های انسانی را بسیار دور می‌کند. آیا نمی‌توان از نمودهای چنین فاصله‌هایی، به کسی که با اتومبیل خود عابری را مصدوم کرده و به دلیل برخورداری از امکان جابه‌جایی، سریع از محل حادثه می‌گریزد، و مصدوم را با تمامی مشکلات تنها می‌گذارد، اشاره کرد؟ آیا از جمله این آسیب‌ها نمی‌توان به اضمحلال تدریجی رسوم کهنی چون دید و بازدید عید اشاره کرد که در سال‌های اخیر شاهد حذف گام‌به‌گام آن از فرهنگ ایرانی، تحت پوشش انجام مسافرت‌های نوروزی، هستیم؟ یا حتی نباید به رانندگی‌های لجام گسیخته و سرعت‌های سرسام‌آور در خیابان‌ها و بزرگراه‌های درون و برون شهری، اشاره کرده و آن‌ها را به عنوان بخشی از برون‌ریزی‌های نابهنجار روان‌شناختی به شمار آورد که اتومبیل امکان آن‌را فراهم کرده است؟ آری باید به تمامی این‌ها با نگاهی تأمل‌انگیز بنگریم.

گذشته از این مسایل، با تأکید بر حوادث رانندگی، باید آن را از جوانب مختلف مورد توجه قرار دهیم. در کنار سهم عوامل گوناگون در بروز تصادفات، از جمله خودرو، جاده و شرایط طبیعی، همگان به نقش عامل انسانی نیز اشاره می‌کنند. بخش مهمی از این عامل انسانی بر ویژگی‌های روان‌شناختی انسان تمرکز دارد. بررسی نقش عوامل گوناگون روان‌شناختی در بروز حوادث رانندگی سال‌هاست که در مرکز

توجه تعدادی از محققان قرار گرفته است. با این حال که شاید هنوز نتوانیم به عوامل بسیار دقیق روان‌شناختی در بروز حوادث رانندگی اشاره کنیم، لیکن نمی‌توانیم تأثیر این گونه عوامل را کلاً نادیده بگیریم. حالات مختلف فرد در هنگام رانندگی، وجود ویژگی‌ها و صفات گوناگون شخصیتی، از جمله هیجان‌خواهی، پرخاشگری، افسردگی، نوروزگرایی و... در کنار موقعیت‌های خاصی چون قرار گرفتن در دامنه سنی به خصوصی، همگی می‌توانند سهمی را در بروز وقایع رانندگی برعهده داشته باشند. بررسی این ویژگی‌ها سال‌هاست که محققان روان‌شناختی را به خود مشغول داشته است.

در کشور ما ایران، بررسی این گونه عوامل، به گستردگی مطلوبی انجام نگرفته است. در حقیقت این مسیر در کشور ما، یک راه ناپیموده باقی مانده است. در این میان خانم دکتر طیبه فردوسی در چهار سال گذشته، با دقت و صرف وقت و انرژی بسیار، به مطالعه جنبه‌های روان‌شناختی تصادفات رانندگی پرداخته و در موقعیت‌های گوناگون رفتار رانندگان را در ارتباط با سوانح رانندگی، مورد بررسی قرار داده است. این کتاب حاضر بخش کوچکی از اطلاعاتی است که ایشان به دست آورده‌اند. این کتاب حاوی بخشی از ادبیات پژوهشی وی در زمینه بررسی عوامل روان‌شناختی مؤثر بر حوادث رانندگی است. مطالعه این کتاب، خود می‌تواند نشان‌گر گوشه‌ای از یافته‌های گسترده‌ای باشد که او در این راستا به دست آورده است. ضمن تقدیر از زحمات خانم دکتر فردوسی، امیدوارم نشر این کتاب ضمن انتقال مفاهیم کلیدی در از زمینه، خود مقدمه‌ای باشد به انتشار سایر بخش‌های تحقیقات ایشان چه در قالب مقالات و چه در قالب کتاب‌های گوناگون.

علی اصغر احمدی

شهریورماه ۱۳۸۹